

A szimbólikus játék

**Blaskovich Edit
(1934)**

Először azt a lélektani tesztet ismertetem, mely a gyermekből kiválandó belső tartalomnak keretét adja.

Olyan szimbólikus jelentésű ismert mesét, vagy mithoszt⁵ választunk, mely alkalmat ad a gyermeknek arra, hogy elmondja belső mondanivalóját.

A feladat megválasztása és kitűzése kettős irányú tájékozottságot igényel:

1. Ismerni kell azoknak a szimbólikus igazságoknak feloldási módját, melyek a mesékben, mondákban a történelem hagyományaként ránk maradtak.

2. Ismerni kell a gyermek feltaláló képességének határait, megnyilatkozásának sajátos irányát ebben a korban.

A kísérlet menete a következő:

a) A mesét vagy mondát szemléletesen exponáljuk, elhelyezve az önálló akció megindítását előirányzó lélektani rúgókat.

b) Kérdések útján a gyermekek kollektív együtteséből kiemeljük a mese magvát alkotó belső értelmezést.

c) Miután erre a gyermek hallatlanul erős intuícióval rátalál, megalkotja játékát, úgy, hogy maga alkotja meg: a személyeket, a jelenetek egymásutánját, a párbeszédet, mindezt nagyszerű organizmusban, egyenes vonalban, egy általa választott belső cél felé sietően!

Hogy teljesen felszínre kerüljön a pubertás korának egyik kiemelkedő jellegzetessége, „a teremtő fantázia első virágzása”, mint ahogy Ribot mondja, bizonyos dolgokat kell leszögeznünk a kísérlet végrehajtására vonatkozólag. Ezeket szintén Ribot „A teremtő képzelet” című művéből veszem.

Az első tudnivaló az, hogy a szülők és tanítók racionális nevelő hatása alatt ebben a korban a gyermek természetes hajlamaival ellenkező irányban dolgozik.

Másodszor: tisztában kell lennünk az egység elvével.

Minden feltalálás és teremtés organikus egész, mely nem vizsgálható az analitikus lélektan részekre tagoló eszközeivel. A gyermeknek organikus alkotásra kell módot adnunk, ha felszínre akarjuk hozni a benne hatalmas belső világokat építő invenciót.

Harmadszor: megfelelően kell történnie a gyermekcsoport kiválasztásának.

„Nem minden gyermek vonható bele a kísérletbe. El kell választanunk a képzelő (imaginatív) típust a többitől. A kísérlet csak a képzelő erővel rendelkező gyermekcsoportban hajtható végre.”

A játék megalkotása a következő munkamegosztással történik. – A mese exponálásánál jelen van az egész gyermekcsoport. Az ú. n. belső felfedező munkát a képzelő típusú gyermekcsoport végzi, magát a játékot a „créateur”-ök formálják meg. A képzelők, az egész gyermekcsoport kb. 50%-a, nagyobb kollektív egységet alkotnak, a teremtők ezek sorából kerülnek ki.

A gyermekek csoportosulása esetről-esetre változik. Néha együttesen előre megbeszélik a mese menetét, a személyeknek tulajdonítandó szerepet, s két-három gyermek választ egy-egy jelenetet kidolgozásra. A színező hajlamú „kitaláló” egy külső változatosságban gazdag jelenetet, a morális hajlamú egy belső küzdelmet illusztrálót. Néha többen írják meg ugyanazt a szavazás útján döntenek el, melyik érdemes az eljátszásra. Van eset, hogy egynek az auktoritása oly erős, hogy megkéri, dolgozza át egységesen az egész játékot. Nagyon finom és érdekes a munkacsoportok alakulása, mely teljesen ösztönösen követi a kompenzáció elvét az együttesben!

A gyermeki alkotás, amit bemutatok, egy ismert monda, tavaszmithosz, a föld teremtő erejének viszatérését ünnepli. 14 éves gyermekek írták.

Persephone érkezése.

Első jelenet.

Színhelye az Olimposz, az istenek csarnoka.

Igen jellemző kezdet! A pubertás szívesen üti meg a fenség hangját. Játékaiban legkevésbé tudja a mindennapot ábrázolni. A szélsőségek, nagy kontrasztok világa vonzza: mélység vagy magasság, fény vagy árny, depresszió vagy elragadtatás, sohasem az egyensúlyozott, mindennapi jelen. Említettük, hogy *kompenzációt* keres; nem maga az élet érdekli, hanem az élet rejtélye!

Hírnök: Im, keletről feljő a nap s aranyözönét az Olympus fényes csarnokára szórja! Istenek, egy percre álljon üritetlenül a drága nektár, hisz a fény jött el, a fény,

⁵ Új rovatumk idézett szövegeiben nem változtattunk a korabeli írásmódon – ott sem, ahol a mai nyelvtani szabályok mást írnának elő számunkra... (A szerk.)

mely körülragyogja e csarnokot s elúzi messze, messze a gondot...

Főisten: Fényes Nap, lelkünk ujjongva vár s te eljöttél, mert fény követi a homályt. Hozsánna neked, lángszerű Isten, hozsánna neked, tavasz teremtője!

Istenek kara: Hozsánna neked, lángszekerű Isten, hozsánna neked, tavasz teremtője!

Demeter: Ti dicsőítitek a napot, mely fénnel szórja be éltetek; imádjátok a fényt, mely átjárja szívetek. De vajjon, az öröm, a fény eljutott-e a földre is? Nézzétek! Alant minden kopár és dermedt. A föld várja-várja a termékenyítő és melegítő fényt!

A termékenység anyja vagyok én, megyek, hogy megáldjam a földet, megáldjam a munkát! Megyek, mert hív az ősi rög, hív a lüktető talaj!

Istenek kara: Légy áldott, légy áldott termékenység anyja, ki a dermedt földnek az életet adja!....

Második jelenet.

Legjellegzetesebb része a jelenetnek Persephone felébresztése Demeter anya által. Amit mond neki, nagyon pubertáskori, nagyon jellemző! Megmondja neki, hogy az élet őt próba elé állítja! Erején múlik, hogy fogja a próbát megállani.

A próba gondolata, mely egyik változatban az ú. n. *válaszút* probléma, nagyon gyakran merül fel a pubertáskori gyermek feldolgozásaiban. A gyermek, megkezdve az élet próbáját, feszülten keresi minden tényben, eseményben, életsorsban a kimenetelt. Milyen eredménnyel zárul az életpróba? Ahogy a hős sorsát előttünk feldolgozásaiban megoldja, abból világosan kitűnik, hogy azt milyen kimenetelben látja maga előtt.

Demeter: A föld még dermedten, ködösen alszik. De én vagyok a Munka, kinek szavára felébred az ugar! Hegyek, völgyek! Erdők, mezők! Fák, virágok, ébredjetek! Te nagy mindenség, tárd fel szépségedet! Te ősi föld, lüktess újra fel. Emberek, jöjjetek, vessétek be az áldott magot és gyümölcsöt fog adni! Munkáljátok a szent anyaföldet és búza fog teremni. Éreztétek a munka alkotó tüzét, szeressétek a fekete rögöt, hisz felétek tárja szívét, hisz ez az élet!!

Első ember: A tavaszi szellő halkán susog a patak hullámaival, vajon honnan jött?

Második ember: A gyümölcsök lehúzzák a fák ágait, a napsugár ragyog. Ki az, aki fényt varázsol a földre, érzést a szívekbe?

Harmadik ember: Ki vagy te, hogy a földet felébresztetted? Mily varázshatalommal bírsz, hogy láttodra élni, szabadon dolgozva, élni akarunk?

Demeter: Én vagyok a Szent Megújulás! Nektek adom és megáldom a földet, öröklön-örökké! Elhagyom a földet, de életrekeltem a ti örömtökre a virágokat, a zöld pázsitzöngy tarka mintáit. (*Liliomhoz:*) – Dobogjon fel szíved, liliom. Légy tiszta és nemes!

Színed mutassa a lélek fehérségét, az igazi élet útját. Légy szent és igaz!

Liliom: Köszöntekek, szép tavasz! Leszek a tisztaság s az ártatlanság s az istenek áldása fog lebegni rajtam! Leszek az erény, mely mint egy fényes csillag tündököl az égben.

Demeter (*Persephonéhoz*): Kelj életre te is, Persephone! Légy szent és páratlan! De nem önmagadért! A Te hivatásod megismerni az életet, az élet árnyait! Nagy feladat! De fényt, szeretetet csak árny és szenvedés után lehet hirdetni. Vigyázz, élet legszebb virága, a próba nehéz, a hivatás örök! (*Demeter el.*)

Persephone: De szép ez a vidám élet! Ébredjetek, kis virágok! A tavaszi napfény símogat titeket! De milyen virág vagy itt ebben a pompás köntösben?

Nárcisz: Én vagyok a nárcisz. Fehér köntösömnek nincsen párja. Ez alatt rejtőznek az álmok! A hiú, a varázsos, az elérhetetlen álmok! Én örökké élek, mert míg az arany csörög, az én palástom után liheg az ember. Én örökké fiatal vagyok, mert engem a büszkeség és a nagyravágyás táplál. Tetszem neked? Ha leszakítod virágom, elárulom az élet titkát. (*Persephone letépi, ott teremnek az alvilág szellemei.*)

Nárcisz: Az élet titka az, hogy aki nem bír nekem ellenállni, azt én boldogtalanná teszem.

Szelleme: Eljöttünk mi, az alvilág szellemei, lidérces fényünk messze világít. Hadesz küldött minket érted, vörös tüzruhánk lebeg a szélben!

Első: Én vagyok a forgószele, Persephone, ugye félsz / Gyere velem táncolni, zenét majd a szél süvit!

Második: ugyan, nem ismert reám, én vagyok a tűzki-
rály / Persephone, szeress ám, lángtövis a koronám!

Harmadik: Persephone, úgy nézz rám, én vagyok a
jégkirály / Ha a tüzet szereted, én bizony megdermesztlek!

Negyedik: Persephone idenezz, Hadesz hírnöke
vagyok én, / Hoztam egy tűzszekeret, gyere velem, ülj bele!

Ötödik: Persephone, ne félj semmit, nem bánt téged
itten senki / Beszélt hozzád az alvilág szíve, mely hol
égetően meleg, / hol dermesztően hideg!

Szelleme kara: Jer, Persephone, hív az alvilág szíve,
mely hol égetően meleg, hol dermesztően hideg.

Harmadik jelenet.

A pubertáskori gyermek le akar szállni a rejtélyek legtitkosabb zúgába. A fényből egyszerre az árnyba zuhanunk. A rejtély titkának megoldása Hadesz birodalmában tárul fel. – Amikor ezt játszották, fojtott hangon beszéltek, feketébe öltöztek, s a karok szava dübörgőn visszatérő ritmusban sújtott le.

Persphone: Leszakítottam a vágyódás virágát s fehér szirmaiból fontam koszorút. De a kelyhében méreg volt elrejtve, eltűnt a mező s lángszeker ragadt el. A tűzparipák száguldtak velem Hadesz birodalmáig. S most itt vagyok a dermedtség sűrű ködében. A mély csend, mint a viharfelhő borul szívemben a fényre. A fullasztó, nehéz köd szívet, lelket öl. A halál folyóján az evező-ütések úgy hallatszanak, mint a lelkek bilincszörgése. Ki üzte el innen a dalt, a fényt, a szeretetet?

Árnyak I.: Eljöttünk az alvilág zugaiból, rejtett alagutaiból, mi, sötét útmutatók, a fekete örök! Kérdésed,

mint a pörölyütés sújtott a ködbe és előhívott minket, akiknek mindegy, hogy a földön a béke áldása, vagy háború átka lebeg!

II.: Nézd a csupasz fákat! Levelük elszáradt, gyümölcsük nem termett, pedig egykor őket is az élet oltotta be.

III.: Mindegyik fa egy-egy lélek, mely megdermedt, elfásult és rossz útra tévedt.

IV.: Nincs itt tavasz, nem süt a napsugár, az azúrkék ég bárányszőlője nem suhannak tova felettünk, az ég lámpái nem ragyognak ide, a rózsza bimbója nem fakad ki, az aranyos vetés közt a pipacs nem piroslik.

Árnyak kara: Csendes, nagyon csendes Hádesz birodalma, hová nem hallatszik a csalogány dala, hová nem hallatszik a forrás zúgása és az anyaföld forró, szent imája!

Hádesz: Eljöttél az alvilágba, el a dermesztő homályba. Az én országom, Persephone, a szenvedések országa, a nagy küzdelmek néma birodalma. Ahol te voltál, fény honol. A te földed kínálja a könnyűt, a csábítót, az enyém adja a nehezet, a fárasztót. S mégis, Tavasz leánya, az élet nálam tárul fel. Persephone, nézz, nézz a homályba, fürd szemed merőn a sötétbe. Nézd a ködöt! Az élet bontakozik ki belőle. Látod az árnyakat? Ezeket nem ismered, hisz ezek az élet árnyai. Közelednek erre. Ez itt a bűn, az önzés, a kincs, a gond, a szenvedés, az álom, s ez itt a hiú vágy! (*Elvonulnak.*) Ezeket kell leküzdened, hogy a virágos tavaszi mező után kiérj a tövises életmezőre. Ezekkel kell nehéz harcot vívni, hogy megértsd a szenvedők könnyét, meghalld a hajótöröttek jajkiáltását, megérezd a távoli segélykérést, s hogy egyszer, ha ezt megtetted, megláthasd azt a fehér galambot, mely lelkeddel az istenek fényes templomába száll!

Persephone: A homály s kétség birodalmában ismerem meg az életet! Az életet, melyben az árnyék azért van, hogy küzdjünk a fényért, a fény azért, hogy eloszlassa a sötétséget, az élet reménytelenségét! Az érzésen, a megismerésen keresztül felvillan a sugár, mely tavaszt hoz a küzdelem birodalmába s küzdelmet visz a tavasz földjére! S én haladok a világosság nyomdokában, hogy elérjem a földet, s hogy az emberek szívébe oltsam annak a küzdelemnek a magvát, hol a mások szenvedéséből font töviskoszorú a jutalom.

Negyedik jelenet

A földön újra ébred az élet, Persephone visszatér virágai közé. Felfedezi előttük az élet értelmét. El-

mondja, hogy sötét küzdelmeken keresztül hogyan győz mégis a *Szent Világosság!*

Első virág: Nézzétek, a hajnal piros fátylával átszöve az eget, keleten fény támadt, a tavasz közeleg!

Persephone: Ébredjétek, kis virágaim, az álom elröppen és csalfa, az élet örök és igaz!

Második virág: Visszatértél újra, Persephone! Fogsz nekünk mesélni a virágos mezőkről, az azúrkék ég bárányszőlőiről, a pacsirta daláról és a tüzes égi szekerekről?

Persephone: Kis virágaim, nem a virágos mezőkről, nem a tüzes égi szekerekről fog szólni mesém. Most igazat mesélek az életről, hol a lemondás szekeren haladunk, hogy felvegyük rá a csüggedteket, a fáradtakat. De ne hajsátok le fejeteket, kis virágok, a mese vége nem szomorú, mert mikor a lemondás szekere megáll, elérte az örök fény földjét!

Liliom: Te szent Világosság, légy áldva, légy áldva örökkön-örökké, életeddel győzött a dal, a fény a szeretet!

Virágok kara: Életeddel győzött a dal, a fény a szeretet!

Lélektani és pedagógiai tanulságok.

Mi jellemző ebben a feldolgozásban a pubertás korára?

Először is a szimbolizáló hajlam. Maga a téma nem általunk önkényesen választott. A kísérletet hosszas tapogatózó keresgélés előzte meg. Éveken keresztül gyűjtöttük a gyermekek teljesen spontán felmerülő megjegyzéseit, meséit, kollektív játékaikat s azt találtuk, hogy a szimbolizáló tendencia a pubertás kezdőkorának egyik kimagasló jellegzetessége. Hogy miért, a kornak strukturális minőségéből következik, minek teljes magyarázata a későbbiekből fog egészen kitűnni.

Másodszor a felvetett probléma. Mit fogott meg a pubertáskori gyermek Persephone történetéből? „Mi az élet belső értelme, rejtélye?” Irodalmi és történelmi spontán feldolgoásaiban is állandóan ez a kérdés foglalkoztatja. Ezt keresi olvasmányjaiban s a maga vajúdásaiban. Jó-e, vagy rossz az ember? Egyáltalában mi a jó és mi a rossz? Hogyan zajlik le az ellentétek harca s milyen a kimenetele?

